قفسه

روانکاوی رئیس جمهور

ماهرخ علی‌پناهلو
جام‌جم

چاپ اول کتاب «پرونده خطرناك دونالد ترامپ» که به همت انتشارات نقش و نگار و با ترجمه فاطمه نوروزی، وارد بازار شده، مجموعه مقالاتی را دربرمی‌گیرد که در باب سلامت روانی یك رئیس‌جمهور نگاشته شده‌اند و بندی ایکس. لی، استادیار بالینی رشته حقوق و روانپزشکی دانشگاه ییل، آنها را گردآوری وتدوین کرده است.

دکتر لیفتون، مدرس روانپزشکی دانشگاه کلمبیا، در درآمدی که بر کتاب نوشته، به فرآیندهای «سازگاری با شرارت» و «بهنجارسازی شرارت» اشاره کرده و به این مطلب می‌پردازد که چگونه شرارت در یك جامعه بهنجار انگاشته می‌شود و چطور اقشار مختلف آن جامعه، اعم از متخصصان و عموم مردم، به‌واسطه نحوه بازنمایی آن از جانب قدرت، با آن شرارت سازگاری حاصل می‌کنند، تا جایی که به امری پذیرفته و عادی بدل می‌شود. وی معتقد است که علم روان‌شناسی این ویژگی و توانایی را دارد که در جهت پیشبرد این بهنجارسازی یا برعکس در جهت آشکارسازی خطرات آن گام بردارد. او بر این باور است که این کتاب گامی است درجهت واکاوی و شکست این بهنجارسازی. لیفتون اذعان می‌دارد که سخنان مطرح شده در این کتاب «ما را به ناجیان جامعه تهدیدشده تبدیل نمی‌کند، اما به ما کمك می‌کند تجربه و دانش خود را در رابطه با آنچه ما را تهدید می‌کند و آنچه احتمالا ما را احیا می‌کند، به‌کار گیریم.»

۲۲ مقاله در این کتاب گردآوری و در سه بخش به خوانندگان ارائه شده‌اند. مقالات بخش اول که تحت عنوان «پدیده ترامپ» ارائه شده‌اند به توصیف ویژگی‌های روانی آقای ترامپ پرداخته و نشان می‌دهند که چطور فردی با چنین خصایصی شایستگی احراز چنین جایگاهی را ندارد و مناسب این منصب نیست.

بخش دوم مقالات با عنوان «دوراهی ترامپ» به تنگناها و چالش‌هایی می‌پردازد که متخصصان سلامت روان در پرداختن به چنین موضوعی با آن مواجه‌اند؛ مسائلی نظیر این که آیا مشاهده یك فرد از دور (خارج از اتاق درمان) برای اظهار نظر درباره سلامت روان او کافی است یا خیر، یا این‌که وظیفه اخلاقی یك متخصص سلامت روان در هشدار در مورد فرد بیماری که صاحب قدرت شده چیست.

بخش سوم، «تاثیر ترامپ»، به تاثیرات اجتماعی‌ای که ترامپ ایجاد کرده یا در آینده احتمال ایجاد آن وجود دارد، پرداخته است. در این بخش مباحثی مانند تروما، اضطراب، سرزنش و امثال آن و تاثیرات آنها در روان جامعه بررسی شده‌اند.

لی در پایان مقدمه اذعان می‌دارد که هدف غایی این کتاب آقای ترامپ نیست. درست همین نکته است که مقالات این کتاب را از محدودیت زمان و مکان خارج می‌کند. پرونده خطرناك دونالد ترامپ کتابی نیست که تاریخ مصرف داشته باشد و پس از کنار رفتن ترامپ از قدرت، خواننده خود را از دست بدهد. مساله اصلی این کتاب بررسی پدیده قرارگیری افرادی با مسائل و اختلالات متعدد روانی در جایگاه قدرت و تاثیر آنها بر جامعه است. «این کتاب درباره بافتار بزرگ‌تری است که به رئیس جمهورش پروبال می‌دهد؛ و همین‌طور درباره جمعیت بزرگ‌تری که از قدرت او متاثر می‌شوند.»

شب شعر تلویزیون برای مظاهر مصفا

«شب شعر» که هر هفته از شبکه چهار سیما پخش می‌شود، این هفته به بزرگداشت مظاهر مصفا شاعر، مصحح و پژوهشگر تازه درگذشته اختصاص می‌یابد. آن‌طور که روابط‌عمومی شبکه چهار اعلام کرده، محمود اکرامی‌فر، مجری این برنامه با وحید عیدگاه، شاعر و استاد دانشگاه که مسؤولیت تنظیم و نشر آثار مصفا را بر عهده دارد، گفت‌وگو می‌کند و همچنین به مناسبت سالمرگ دکتر قیصر امین‌پور اشعاری با صدای او پخش می‌شود.

ماجرای پسر ۱۱ ساله سوری

«جادی، پسرك پناهنده» نوشته پیتر هرتلینگ با ترجمه صدیقه وجدانی توسط انتشارات سوره مهر روانه بازار کتاب شد. این کتاب، ماجرای پسر ۱۱ ساله سوریه‌ای اهل حُمص است که به خاطر وقوع جنگ به تنهایی از سوریه به آلمان می‌رود و پناهنده این کشور می‌شود. کتاب به افرادی می‌پردازد که از کشتن کودکان شرم نمی‌کنند. همچنین تلاش می‌کند اهمیت ارزش‌هایی مثل امید، اعتماد، باور و انسانیت را نشان دهد.

اخراجی‌ها؟

این روزها همه به ادعاهایی مبنی بر حذف آثار برخی شاعران و داستان‌نویسان از کتاب‌های درسی واکنش نشان می‌دهند، بی‌آن‌که صحت این ادعاها را بررسی کرده باشند. زیر پوست این ادعاها واقعا چه خبر است؟

صابر محمدی
ادبیات و هنر

رضایی: جای برخی شاعران معاصر از جمله سیمین بهبهانی و محمدعلی بهمنی در کتاب‌ها خالی است. اما از طرف دیگر می‌بینیم ادبیات داستانی ایران و جهان هم در کتاب‌ها سهم قابل ملاحظه‌ای دارند و توجه به داستان اتفاق خوب این کتاب‌هاست

ماجرا آن‌طور که تنورش را داغ کرده بودند نبود؛ البته دیگر عادت کرده‌ایم که کاربران شبکه‌های اجتماعی اول داغش کنند و بعد بروند سراغ این‌که اساسا خود تنور چه بهره‌هایی از حقیقت برده است. لابد شما هم این روزها درباره‌اش شنیده‌اید. این‌که می‌گویند افتاده‌اند به جان کتاب ادبیات فارسی سال‌های متوسطه دوم یا همان دبیرستان خودمان و یکی یکی شاعران معروفی چون نیما یوشیج و هوشنگ ابتهاج را قلع و قمع کرده‌اند. می‌گویند آثار هرچه شاعر و قصه‌نویس جریان‌ساز و تاثیرگذار بوده را از این کتاب‌ها حذف کرده‌اند. می‌گویند غزل «در این سرای بی‌کسی» هوشنگ ابتهاج، غزل «جوانی» رهی معیری، شعر «مادر» ایرج میرزا، دو شعر «مهتاب» و «داروگ» نیما یوشیج، شعر «به کجا چنین شتابان» محمدرضا شفیعی‌کدکنی و شعر «باغ بی‌برگی» مهدی اخوان ثالث، داستان‌هایی از غلامحسین ساعدی، بزرگ علوی، اُ.هنری و محمود دولت‌آبادی، حکایت معروف «موسی و شبان»، بخش‌هایی از خاطرات محمدعلی اسلامی ندوشن و... را از کتاب‌های درسی ادبیات فارسی حذف کرده‌اند. البته فهرستی که در شبکه‌های اجتماعی دست‌به‌دست می‌شود طولانی‌تر از اینهاست.

در این میان، واکنش‌ها هم جالب توجه است. یکی از کاربران از این حذف‌ها به «نسل‌کشی فرهنگی» تعبیر کرده، دیگری تیتر زده: «وقتی از شکاف نسلی و نداشتن خاطره مشترك نسلی حرف می‌زنیم از چه حرف می‌زنیم»، آن یکی درآمده که «رباعیات خیام حذف شد لابد اشعار تتلو اضافه شد». عده‌ای هم بسیار ذوق (جو؟) زده شلوغش کرده‌اند که: «وقتشه به بچه‌ها تو خونه درس بدیم» و «هر روز بر این تصمیم که بچمو مدرسه نفرستم مصمم‌تر می‌شم». این ماجرایی است که هر چند وقت یك بار در فضای مجازی تکرار می‌شود. مردم عادت پیگیری اخبار از رسانه‌های رسمی را از دست داده‌اند و فراتر از این در شبکه‌های اجتماعی کمتر کسی به دنبال حقانیت اخبار منتشرشده است. این فضا، یك سره تبدیل به فضایی برای واکنش نشان‌دادن شده است و هر روز از تعداد کسانی که جز واکنش شتاب‌زده به دنبال حقیقت خبرها هم می‌روند کم می‌شود.

اما این کاربران در رابطه با ادعاهای مطرح‌شده مبنی بر حذف این همه محتوا از کتاب‌های ادبیات فارسی در مقطع متوسطه دوم، چه اشتباهی کردند؟ در این گزارش رفته‌ایم سراغ کتاب‌های درسی تا ببینیم ماجرا دقیقا از چه قرار است. فقط پیش از خواندن گزارش، این را بدانید که ما مطلقا در موضع دفاع از مولفان کتاب‌های درسی نیستیم و نقدهایی هم به گزینش و چینش درس‌های مرتبط با ادبیات فارسی در کتاب‌های دوره‌های متوسطه اول و دوم وارد می‌دانیم، اما اینجا صرفا بحث بر سر این است که ادعاهای پراکنده کاربران شبکه‌های اجتماعی چه بهره‌ای از حقیقت برده است. فقط به ادعاهایی پرداخته‌ایم که دچار اشتباه هستند؛ بخش‌هایی از این ادعاها هم صحت دارند.

۱ امسال تغییر کرده؟

جنجال بر سر خبر سوخته

ادعا: در کتاب‌های ادبیات فارسی سال تحصیلی ۹۹-۹۸ تغییرات بسیاری رخ داده از جمله حذف بسیاری از متون و نام‌ها

حقیقتِ ماجرا: در کتاب‌های ادبیات فارسی سال تحصیلی جاری هیچ تغییری نسبت به چند سال گذشته اعمال نشده است. تغییرات مربوط به طرح تغییر نظام آموزشی است که از ۱۳ سال پیش کلید خورده و طبعا یکی از بروز و ظهورهای تغییر نظام آموزشی، تغییر کتاب‌های درسی و از جمله تغییر در کتاب‌های ادبیات فارسی در سطوح مختلف است. مثلا می‌گویند داستان «هدیه سال نو» از اُ.هنری امسال حذف شده است، این در حالی است که از حذف این داستان از کتاب ادبیات، دقیقا ده سال می‌گذرد.

عمده این تغییر نیز مبتنی بر اجرای طرحِ کاهش حجم کتاب‌ها بوده و نه تغییر محتوا، هر چند تغییراتی هم در محتوا رخ داده است. آنچه حالا در شبکه‌های اجتماعی در این رابطه به عنوان خبر داغ دست‌به‌دست می‌شود، خبری است بسیار سوخته و مربوط به سال‌های گذشته.

۲ کم شدند یا حذف؟

جنجال بر سر خبر ناقص

ادعا: می‌گویند شعرهای مهدی اخوان ثالث و نیما یوشیج حذف شده‌اند.

حقیقتِ ماجرا: شعر «باغ بی‌برگی» مهدی اخوان ثالث و شعر «مهتاب» نیما یوشیج از کتاب‌ها حذف شده اما همچنان آثار دیگری از این دو شاعر بزرگ در کتاب‌ها هست. بنابراین، از تعداد آثار مربوط به آنها کم شده است.

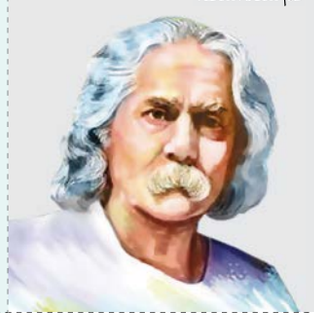

۳ حذف شدند یا جایگزین؟

جای تو خالی نیست...

ادعا: می‌گویند نام و آثار محمدرضا شفیعی کدکنی و ایرج میرزا از کتاب‌ها حذف شده است.

حقیقتِ ماجرا: درست‌تر است که بگوییم شعرهایی از کدکنی و ایرج میرزا با شعرهایی دیگر از این دو شاعر جایگزین شده است؛ شعر «قلب مادر» از ایرج میرزا حذف و شعر دیگری از او در کتاب گنجانده شده. همین اتفاق برای کدکنی افتاده: شعری از او حذف و با شعر دیگری از او با آغاز «ای مهربان‌تر از برگ» که با صدای محمدرضا شجریان در خاطرها هست جایگزین شده است.

۴ سیاسی‌ها حذف شدند؟

لطفا کمی سهرابش را کم کنید!

ادعا: درس‌هایی با مضامین آزادی‌خواهانه از کتاب‌ها حذف و در عوض، شاعرانی که به لحاظ سیاسی کم‌خطرترند مثل سهراب سپهری، در کتاب‌ها تقویت شده‌اند.

حقیقتِ ماجرا: این ادعا از سه لحاظ درست نیست؛ یك این‌که شعرهایی با این مضامین در کتاب باقی مانده‌اند از جمله داستان «کاوه آهنگر» و شعر «دماوندیه» و دوم این‌که یکی از اعتراضی‌ترین شعرهای تاریخ ادبیات فارسی یعنی غزلی با آغاز «هم مرگ بر جهان شما نیز بگذرد» از سیف فرغانی به کتاب‌ها اضافه شده است. و سوم این‌که جایگاه سهراب سپهری نه‌تنها در کتاب‌های ادبیات فارسی مدرسه تقویت نشده، بلکه حتی اثری از او، یعنی شعر «صدای پای آب» حذف شده است.

۵ ملی‌گراها حذف شدند؟

لطفا کمی شاهنامه‌اش را زیاد کنید!

ادعا: از حجم آثار ملی‌گرایانه در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی کاسته شده است.

حقیقتِ ماجرا: نه‌تنها هیچ حذفی در این رابطه صورت نگرفته، بلکه با وجود حفظ شعرهایی ملی‌گرایانه از نظام‌الدین وفا، ابوالقاسم لاهوتی، عارف قزوینی و فرخی یزدی، هم داستان «گردآفرید» از شاهنامه فردوسی به کتاب اضافه شده و هم داستان «گذر سیاوش از آتش» که مدتی از کتاب‌ها حذف شده بود به سر جایش بازگشته است.

۶ منزوی‌اش کو؟

بیشتر هم شده!

ادعا: اگر بنا بر تغییرات جدید قرار بر به‌روزرسانی محتوا بوده است، چرا در تغییرات جدید نام و اثری از حسین منزوی، غزل‌سرای نوگرا اضافه نشده است؟

حقیقتِ ماجرا: در کتاب فارسی پایه دوازدهم، نه‌تنها به نام حسین منزوی اشاره شده، بلکه بخشی از یك غزل او هم نقل شده است.

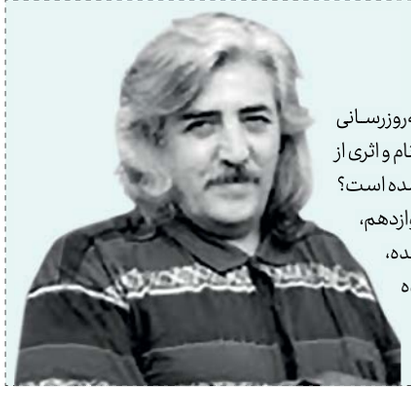

احسان رضایی نگاهی انداخته به کتاب‌های درسی و برایمان از این می‌گوید که ادعاهای مطروحه تا چه حد واقعی هستند

اشکال یک جای دیگر است

زینب مرتضایی‌فرد
ادبیات و هنر

ماجرا از همان پیام بی‌نام و نشانی شروع شد که در فضای مجازی دست به دست گشت و از حذفیاتی در کتاب‌های درسی ادبیات خبر داد. هر چند فایل کتاب‌های درسی به راحتی قابل دانلود هستند و می‌شد خیلی ساده ادعاهای مطرح شده را بررسی کرد، اما ظاهرا زور فضای مجازی که به رسانه غیررسمی مهمی بدل شده و در کنارش تنبلی مخاطبان پیام موجب شد خیلی زود همه به این نتیجه برسند که‌ای داد بیداد! چه آورده‌اند بر سر کتاب‌های درسی و ادبیات فارسی. آنقدر که برخی رسانه‌ها هم بروند سراغ ماجرا و حذف شفیعی‌کدکنی و نیما یوشیج و دیگران بدون هیچ بررسی بشود تیتر و عکس اول برخی روزنامه‌ها و سایت‌ها.

افراد مختلفی از جمله اعضای هیات تالیف این کتاب‌ها توضیحاتی در این باره ارائه کرده‌اند، ما هم رفتیم سراغ همکار روزنامه‌نگار کتابخوان دکتر احسان رضایی که پزشکی خوانده است، کارگاه‌های داستان برگزار می‌کند و تجربه تدریس ادبیات فارسی در مدارس را هم داشته است.

حذف یا جایگزینی؟

رضایی بر خلاف دیگران کتاب‌های درسی را دانلود و به دقت بررسی کرده تا ببیند حذفیات کتاب‌های درسی ادبیات ماجرایش واقعا چیست و فهرست منتشر شده تا چه اندازه واقعی است. او در این باره می‌گوید: مساله بیش از آن‌که حذف باشد، جایگزینی است. مثلا شعر مادر ایرج میرزا حذف شده اما دو شعر دیگر یکی وطن‌دوستی و دیگری نصیحت به فرزند در کتاب‌های درسی ادبیات وجود دارند.

او ادامه می‌دهد: از شعرهای مهدی اخوان ثالث هم باغ بی‌برگی که بیانی استعاری دارد حذف شده اما خوان هشتم که اتفاقا رویکرد انتقاد فرهنگی شدیدتری هم دارد، در کتب درسی حضور دارد. غزل «در این سرای بی‌کسی» از هوشنگ ابتهاج که مضمونی ناامیدانه داشت، حذف شده اما «ایران ای سرای امید» در کتاب‌های ادبیات پنجم ابتدایی هست.

یکی دیگر از موارد حذفی مربوط به محمدرضا شفیعی‌کدکنی بود. رضایی در این باره هم این‌طور توضیح می‌دهد: این شعر که بیانی استعاری دارد حذف شده اما غزل عاشقانه «ای مهربان‌تر از برگ...» جایگزین آن شده است.

او تاکید می‌کند: در همین چند مورد می‌توان دید که در این تغییرات یك مورد شعر انتقادی تندتر جایگزین دیگری شده یا شعری با مضمون ناامیدی حذف شده و شعری امیدوارانه از همان شاعر در کتاب‌های درسی حضور دارد.

یکی دیگر از موارد مطرح‌شده در حذفیات مورد ادعا کم شدن اشعار و متونی با موضوع ملی‌گرایی است. رضایی این موضوع را درکرده و می‌گوید: در کتاب‌های درسی به‌خصوص سه سال آخر دبیرستان حجم زیادی از اشعار حماسی و ملی‌گرایانه وجود دارد و همچنین به اساطیر و موضوع وطن‌خواهی پرداخته شده است. البته این موضوع را هم می‌گوید که جای برخی شاعران معاصر از جمله سیمین بهبهانی و محمدعلی بهمنی در کتاب‌ها خالی است. اما از طرف دیگر می‌بینیم ادبیات داستانی ایران و جهان هم در کتاب‌ها سهم قابل ملاحظه‌ای دارند و توجه به داستان اتفاق خوب این کتاب‌هاست.

سیاسی‌بازی داریم یا نه؟

اما آیا کتاب‌های درسی واقعا به ابزاری حاکمیتی بدل شده‌اند که تصمیم حضور یا عدم حضور یك نام یا متن در آنها با انگیزه‌های سیاسی رخ دهد؟ رضایی می‌گوید: کتاب درسی ابزار حاکمیتی است و نمی‌شود گفت حاکمیت هیچ اعمال نظری بر آن ندارد، اما فضایی که ایجاد شده هم واقعی و شفاف نیست و متاسفانه راه را برای بیان انتقادهای درستی که نسبت به کتاب‌های درسی داریم هم می‌بندد.

این نویسنده می‌افزاید: انتقاد مهم‌تر این است که کتاب‌های درسی ادبیات تنها حفظ لغت و ارائه به دانش‌آموزان یاد می‌دهند و مانوس شدن با ادبیات به‌عنوان ابزاری که می‌تواند زندگی‌شان را بهتر کند موضوعیت چندانی ندارد. یا مثلا کتاب‌های نگارش که عملا به هیچ دردی نمی‌خورند اما تدریس می‌شوند.

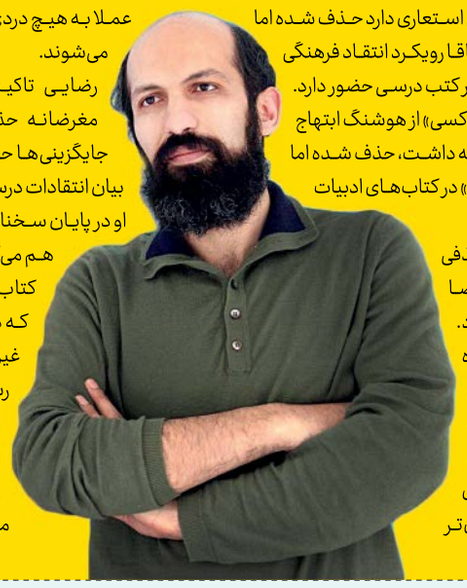

رضایی تاکید می‌کند: وقتی یکی مغرضانه حذف‌ها را می‌گوید و از جایگزینی‌ها حرفی نمی‌زند، راه را برای بیان انتقادات درست و بجا هم می‌بندد.

او در پایان سخنانش نکته مهم دیگری را هم می‌گوید: مهم‌تر از ماجرای کتاب‌های درسی این بود که دیدیم غلبه رسانه‌های غیررسمی بر رسانه‌های رسمی تا اندازه‌ای پیش رفته که رسانه‌های رسمی اخبار غیررسمی را بدون هیچ تحقیقی می‌پذیرند!

خشت طلایی در دستان شهردار تبریز

شهرداری تبریز در بخش معماری و شهرسازی حائز دریافت جایزه جهانی خشت طلایی شد. در مراسمی که به مناسبت روز جهانی شهرها در سالن همایش‌های بین‌المللی برج میلاد تهران برگزار شد، طرح ارائه شده از طرف معاونت شهرسازی و معماری شهرداری تبریز با عنوان «حیات مدنی در حیاط شهری» در میان بیش از ۵۰۰ طرح ارائه شده از شهرهای جهان، حائز دریافت جایزه جهانی شد. در این دوره جایزه خشت طلایی، برای اولین بار بیش از ۳۰۰ پروژه از کشورهای خارجی و ۲۰۰ پروژه از شهرهای کشورمان ارسال شده بود. این مراسم همزمان با نشست کمیته شهرهای هوشمند و پویایی شهری سازمان UCLG-MEWA (سازمان شهرهای متحد و حکومت‌های محلی شهرهای خاورمیانه و آسیای غربی) و با حضور معاون وزیر کشور، سخنگوی وزارت امور خارجه، رئیس و اعضاء شورای اسلامی شهر تهران، شهردار تهران، نماینده برنامه اسکان بشر ملل متحد در ایران، رییس انجمن جهانی برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای برگزار شد.